

TAJEMNICA WYBRANIA IZRAELA

Prawda o wybraniu Izraela przez Boga jest jednym z podstawowych tematów Starego Testamentu¹, stąd nie dziwi fakt, że temu tematowi poświęconych jest kilka monografii, a jego opracowanie znajduje się w niemal każdej teologii ST oraz w wielu teologicznych słownikach biblijnych². Znajdujące się w tytule niniejszego artykułu słowo „tajemnica” nie zostało użyte w jego popularnym rozumieniu³, ale występuje ono w znaczeniu teologicznym, a więc wiąże się ze zbawczym planem Boga, który jest realizowany w historii i stanowi przedmiot objawienia⁴. Określenie wybrania Izraela „tajemnicą” oznacza więc działanie Boga wobec ludu, który On wybrał, aby stanowił Jego szczególną własność. Tajemnicą objawioną przez Boga jest nie tylko samo wybranie, ale również jego powód i cel. Dlaczego właśnie Izrael stał się beneficjentem Bożych

¹ Tak m.in. H. Wildberger, *Auf dem Wege zu einer biblischen Theologie*, EvTh 19 (1959), 77-78; S. Łach, *Teologiczne znaczenie wyrazu bāhar*, w: S. Łach, *Księga Powtórzonego Prawa. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy* (PŚST II/3), Poznań-Warszawa 1971, s. 304; S. Wypych, *Pięcioksiąg* (WMWKB 1), Warszawa 1987, s. 176; H. D. Preuss, *Old Testament Theology* (OTL), tł. L.G. Perdue, t. I, Louisville 1995, s. 27. Na szczególną uwagę zasługuje stanowisko jakie zajmuje H.D. Preuss, który uważa wybranie Izraela za centralny i fundamentalny temat Starego Testamentu stanowiący przewodni motyw w opracowanej przez niego dwutomowej teologii ST (*Old Testament Theology*, tł. L.G. Perdue, t. I-II, Louisville 1995–1996; wyd. oryginalne: *Theologie des Alten Testaments*, t. I-II, Stuttgart 1991–1992).

² Z najważniejszych opracowań można wymienić m.in. K. Galling, *Die Erwählungstraditionen Israels* (BZAW 48), Berlin 1928; H.H. Rowley, *The Biblical Doctrine of Election*, London 1950; T. C. Vriezen, *Die Erwählung Israels nach dem Alten Testament* (AThANT 24), Zurich 1953; H. Wildberger, *Jahwes Eigentumsvolk* (AThANT 37), Zurich 1960; J. Bergman, H. Ringgren, H. Seebass, *bāchar*, w: TDOT II, s. 73-87; H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 209-226; D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 434-441; J. Guillet, *Wybranie*, w: STB, s. 1078-1084.

³ M.in. nieujawnienie czegoś; rzecz / sprawa, której się nie rozumie i nie umie wyjaśnić; coś, czego poznanie lub ujawnienie jest zakazane, np. przez prawo, zob. M. Szymczak (red.), *Słownik języka polskiego*, t. III, Warszawa 1981, s. 472.

⁴ Zob. B. Rigaux, P. Grelot, *Tajemnica*, w: STB, s. 978.

planów zbawienia i w jaki sposób naród wybrany rozumiał swoją szczególną pozycję – jest tajemnicą w tym sensie, że należy do sfery niczym nieograniczonego działania Boga. Niniejsze opracowanie składać się będzie z trzech części. W pierwszej zostanie przedstawione pojęcie wybrania oraz stosowana na jego określenie biblijna terminologia w kontekście historycznego rozwoju. W drugiej części prawda o wybraniu zostanie ukazana „od strony” Boga, a mianowicie Jego działanie w stosunku do Izraela. W trzeciej – ostatniej – części zostaną ukazane konsekwencje, które dla Izraela miało wybranie Boże.

1. Pojęcie wybrania i jego biblijna terminologia

Określenia rzeczownikowe „wybranie, wybór” oraz czasownik „wybierać” zawierają myśl o swoistego rodzaju selekcji, której dokonuje podmiot tej czynności, czyli „wybierający”, zaś w odniesieniu do przedmiotu w mniejszym lub większym stopniu łączy się to z pojęciem separacji. Wybiera się z czegoś, jeśli chodzi o rzecz, albo dokonuje się wyboru spośród kogoś, gdy chodzi o osobę. Innymi słowy, wybranie oznacza wzięcie czegoś / kogoś z jakiejś większej całości na mocy decyzji, która jest jedną z wielu możliwych. W sensie religijnym i teologicznym podmiotem „wybrania” jest Bóg, który kieruje się w swoim działaniu niczym nieograniczoną wolą. W tradycji biblijnej Starego Testamentu koncepcja wybrania odnosi się zarówno do całego Izraela, jak i do poszczególnych grup lub osób, a nawet przedmiotów. Bóg wybrał patriarchów (Abraham, Izaak, Jakub), królów (Saul, Dawid i jego dynastia), kapłanów (pokolenie Lewiego, Aaron), Jerozolimę.

Terminologia biblijna odnosząca się do koncepcji wybrania obejmuje w zasadzie tylko jeden hebrajski rdzeń *b-ch-r* występujący ponad 170 razy⁵, a mianowicie czasownik *bāchar*, „wybierać” oraz jego pochodne, między innymi *bāchîr*, „wybrany” oraz

⁵ Wśród uczonych pojawiają się różnice w odniesieniu do dokładnej liczby występowania tego hebrajskiego rdzenia, co jest spowodowane różną identyfikacją terminów pochodnych oraz miejsc niejednoznacznych. W konkordancji podano, że rdzeń ten występuje 172 razy (zob. A. Even-Shoshan, *A New Concordance of the Bible*, Jerusalem 1997, s. 163-164), natomiast w słowniku mówi się, że czasownik *bāchar* oraz pochodne *bāchîr* i *mibchār* występują 179 razy (zob.

mibchār, „wybór” W swojej podstawowej formie (tj. *qal*) czasownik *bāchar* występuje w Biblii Hebrajskiej 146 razy, z czego aż 98 razy występuje w znaczeniu teologicznym, gdzie podmiotem jest Bóg. Jeśli chodzi o częstotliwość występowania słowa *bāchar* w tym znaczeniu w księgach biblijnych, to najczęściej występuje ono w *Księdze Powtórzonego Prawa* (29 razy) oraz w tzw. deuteronomicznym dziele historycznym (Joz – 1 raz; 1 Sm – 5 razy; 2 Sm – 2 razy; 1 Krl – 10 razy; 2 Krl – 2 razy). Poza tym zbiorem stosunkowo często występuje w *Księdze Izajasza* (11 razy), w *Księdze Psalmów* (9 razy) oraz w *Księgach Kronik* (18 razy), natomiast w pozostałych księgach występuje rzadziej (Lb – 3 razy; Jr – 1 raz; Ez – 1 raz; Ag – 1 raz; Za – 3 razy; Ne – 2 razy)⁶. Już sama statystyka wskazuje, że pojęcie wybrania wyrażone za pomocą terminu *bāchar*, „wybierać” pojawia się przede wszystkim w tradycji deuteronomicznej. Stąd wniosek, że pojęcie wybrania w sensie teologicznym skryształizowało się w czasach stosunkowo późnych, ponieważ chociaż tzw. reforma deuteronomiczna sięga VIII lub VII wieku, to jednak przepracowanie materiałów w *Księdze Powtórzonego Prawa* i ostateczna redakcja historycznego dzieła deuteronomicznego nastąpiło po klęsce w 586 r. przed Chr., a więc w czasach niewoli babilońskiej i we wczesnym okresie powygnaniowym, gdy szkoła deuteronomiczna przejęła duchowe przywództwo na terenie Palestyny. Warto podkreślić, że w języku hebrajskim nie ma żadnego innego terminu, który mógłby w pełni oddać koncepcję wybrania i być uznanym za wyrażenie synonimiczne, a więc wyrażać myśl o decyzji, oddzieleniu i wzięciu w posiadanie. Można jedynie mówić o pewnych pokrewnych pojęciach (np. powołanie, przymierze, odkupienie, zbawienie) oraz słowach (np. wołać, poznać, oddzielić, mieć upodobanie, wziąć). A zatem jest uzasadnione stwierdzenie, że hebrajska terminologia dotycząca wybrania (tj. *bāchar*) jest używana w bardzo specyficznym znaczeniu, którego nie można wyrazić przy pomocy żadnego innego słowa⁷

D.J.A. Clines, i in. (red.), *The Dictionary of Classical Hebrew*, t. II, Sheffield 1995, s. 135-139 oraz t. V, Sheffield 2001, s. 125).

⁶ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 211-212.

⁷ Zob. G. Quell, *eklegomai, B. Election in the Old Testament*, w: TDNT IV, s. 146; S. Łach, *Teologiczne znaczenie wyrazu bāhar*, s. 305; R.B. Sobel, *Izrael jako wybrany Lud Boży*, w: W. Chrostowski (red.), *Żydzi i chrześcijanie w dialogu. Ma-*

Jeśli chodzi o historyczny rozwój koncepcji wybrania, to wydaje się, że motyw wybrania króla przez Boga jest w Izraelu starszy od przekonania o wybraniu całego narodu⁸. Istniejące w Izraelu przekonanie o wyborze króla przez Boga ma swoje korzenie w tradycjach starożytnego Bliskiego Wschodu. W Mezopotamii, Egipcie i w Kanaanie osoba króla była traktowana jako wybrana przez Boga, co w rezultacie wyrażało się w nadawaniu królowi szczególnego rodzaju statusu i zażyłości z bóstwem, a niekiedy prowadziło do jego deifikacji. W Izraelu – ze względu na wiarę w JHWH – związek króla z Bogiem miał nieco inny charakter, chociaż w Ps 2 stwierdza się, że jest przybranym synem Bożym. W tradycji biblijnej w odniesieniu do wyboru króla jest mowa przede wszystkim o dwóch władcach, mianowicie Saulu (1 Sm 10,24) oraz Dawidzie (2 Sm 6,21; 16,18; zob. 2 Krn 28,4-5) i jego dynastii (2 Sm 7; zob. też Ps 89[88],4). W obu przypadkach ich wybór pojawia się w kontekście zagrożenia zewnętrznego, w obliczu którego Saul i Dawid stają na czele Izraela, aby prowadzić „wojny JHWH” Innymi słowy, Saul i Dawid zostali wybrani przez Boga i namaszczeni na królów, aby ocalić naród przed wrogami⁹ Chociaż w tekstach wzmiankujących wybranie króla nie wspomina się wyraźnie o jego celu, to jednak nie ulega wątpliwości, że wybór dokonany przez Boga nakłada na władcę określone zadania, które król ma pełnić w imieniu Boga wśród ludzi. Dawid jest nazywany „księciem nad ludem JHWH, nad Izraelem” (2 Sm 6,21; 7,8; zob. też Ps 78[77],71). Niekiedy jest on określany jako „sługa JHWH” (2 Sm 7,5; Ps 78[79],70; 89,4; 132[131],10), co jest w tradycji biblijnej wyrażeniem paralelnym do „wybrańca JHWH” (zob. Ps 105[104],6). Osoba króla wybrana przez Boga jest więc uważana za przedłużenie władzy Boga, jako Jego reprezentant na ziemi, który został ustanowiony przez Boga do wprowadzania i egzekwowania Jego woli wśród powierzonego jego władzy ludowi¹⁰ Według J. Schreiner, chociaż w tradycji deuteronomicznej akceptowano wy-

teriały z Międzynarodowego Kolokwium Teologicznego w Krakowie-Tyńcu 24-27 IV 1988 (Kościół a Żydzi i judaizm, 3), Warszawa 1992, s. 222-223.

⁸ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 213; W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, tł. D.E. Green, Edinburgh 2000, s. 46; G. Quell, *eklegomai, B. Election in the Old Testament*, w: TDNT IV, s. 159.

⁹ Zob. J. Bergman, H. Ringgren, H. Seebass, *bāchar*, w: TDOT II, s. 76-79.

¹⁰ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 215.

branie Dawida przez Boga, to jednak odnosiło się dość sceptycznie do instytucji monarchii, co doprowadziło do jej odrzucenia. Z tego powodu pojęcie wybrania zostało „przeniesione” z osoby króla na Izrael, a co za tym idzie również kwestia relacji do Boga uległa zmianie, ponieważ zaczęto akcentować stosunek Boga do całego narodu Izraela. Zdaniem tego uczonego takie przewartościowanie zostało ułatwione poprzez zmianę przedmiotu „poznania”, ponieważ w ideologii królewskiej słowo „poznać” wyrażało szczególnie stosunek króla do Boga (zob. 2 Sm 7,20), to w tradycji związanej z Wyjściem z Egiptu i przymierzem na Synaju zostało przeniesione na Izrael i uwypuklało więź Boga z swoim ludem¹¹.

Pomimo tego, że dopiero w tradycji deuteronomicznej pojawia się w pełni rozwinięta koncepcja wybrania, o czym świadczy i na co wskazuje użycie terminu *bāchar* w sensie ściśle teologicznym, to jednak nie jest to myśl nowa w tradycji biblijnej. Teologia wybrania została w środowisku deuteronomicznym przepracowana i ukierunkowana na ukazanie relacji pomiędzy Bogiem a Izraelem, ale takie przekonanie istniało już znacznie wcześniej, chociaż używano różnych określeń na jego wyrażenie. Innymi słowy, opracowana w tradycji deuteronomicznej teologia wybrania jest rezultatem wcześniej istniejącego w Izraelu przekonania dotyczącego działania Boga wobec swego narodu¹². W najwcześniejszych tradycjach biblijnych przeświadczenie o szczególnej sytuacji Izraela wobec Boga wyrażała formuła, że JHWH jest Bogiem Izraela (np. Sdz 5,11). To przekonanie jest widoczne w tzw. tradycjach o wybraniu Izraela, a więc to wszystko, co w większym bądź mniejszym stopniu ukazywało szczególny stosunek Boga do swego ludu

¹¹ Zob. J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, tł. B. Matysiak, Warszawa 1999, s. 27.

¹² Zob. S. Łach, *Teologiczne znaczenie wyrazu bāhar*, 313-314; J. Guillet, *Wybranie*, w: STB, s. 1079; H. D. Preuss, *Old Testament Theology*, s. 33; H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 215-216; E. Nicole, *bāchar*, w: W.A. Van Gemeren (red.), *New International Dictionary of Old Testament Theology and Exegesis*, Grand Rapids 2001 (wersja CD-ROM: Zondervan Reference Software). W tym kontekście stanowisko G. von Rada, który uważa, że pojęcie wybrania jest dziełem wypracowanym przez *Księgę Powtórzonego Prawa*, jest zbyt jednostronne i nie uwzględnia tradycji o wybraniu Izraela istniejących we wcześniejszych tekstach biblijnych, zob. G. von Rad, *Das Gottesvolk im Deuteronomium* (BWANT III/11), Stuttgart 1929, s. 28; tenże, *Teologia Starego Testamentu*, tł. B. Widła, Warszawa 1986, s. 180.

i poszczególnych jego członków¹³. Chodzi tutaj przede wszystkim o tradycje dotyczące wybrania patriarchów, szczególnie Abrahama (zob. Rdz 12), jak również tradycje związane z Wyjściem oraz przymierzem na Synaju. Świadomość wybrania jest obecna w Izraelu w jego najstarszych wyznaniach wiary. W Pwt 26,1-11 jest mowa o Bogu wyprowadzającym Hebrajczyków z Egiptu, aby ich doprowadzić do ziemi obiecanej (ww. 8-9). W kontekście zawarcia przymierza w Sychem przez Jozuego początki Izraela wiąże się z wybraniem przez Boga patriarchów: „Ja wziąłem Abrahama, ojca waszego” (Joz 24,3). W formule przymierza zawartego na Synaju Bóg stwierdza: „Będziecie szczególną moją własnością spośród wszystkich narodów” (Wj 19,5; por. 34,9). Choć to ostatecznie sformułowanie jest prawdopodobnie późniejsze, to jego treść uwypuklającą szczególny status jaki Izrael posiada dzięki wybraniu i przymierzu wyraża starsze prorocstwo Balaama: „Oto lud, który mieszka osobno, a nie wlicza się do narodów” (Lb 23,9). Szczególną pozycję Izraela wobec Boga wyrażają również prorocy. Dla Amosa wybranie Izraela jest szczególnym zobowiązaniem, które nakłada na naród obowiązek wierności i posłuszeństwa woli Bożej: „Jedynie was znałem ze wszystkich narodów na ziemi, dlatego was nawiedzę karą za wszystkie wasze winy” (Am 3,2). W podobnym tonie wypowiada się prorok Micheasz, gdy stwierdza: „Ja znam Efraima, i Izrael nie ukryje się przede Mną, bo ty uprawiałeś nierząd Efraimie, splamił się Izrael” (Oz 5,3). W literaturze prorockiej często szczególny status Izraela wobec Boga jako rezultat wybrania jest łączony z tradycją o Wyjściu z Egiptu (np. Am 9,7; Oz 2,17; 11,1; 13,4; Mi 6,3-5; Jr 2,2; Ez 20,5-6) oraz z patriarchami (np. Jr 11,5; 33,26; Ez 28,25; 37,25-28). W czasach niewoli babilońskiej o wybraniu często jest mowa u Deutero-Izajasza, gdzie wzmianki o Bożym wybraniu jego ludu łączą się z obietnicą zbawienia (zob. Iz 41,8-9; 43,20-21; 44,1-2). W epoce powygnaniowej o ponownym wybraniu Jerozolimy, która została odrzucona (zob. 2 Krl 23,27), wspomina prorok Zachariasz (por. Za 1,17; 2,16; 3,2), zaś

¹³ Zob. J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, s. 25; temu zagadnieniu są poświęcone monografie: K. Galling, *Die Erwählungstraditionen Israels* (BZAW 48), Berlin 1928; H. Wildberger, *Jahwes Eigentumsvolk* (ATHANT 37), Zurich 1960; zob. także H. J. Zobel, *Ursprung und Verwurzelung des Erwählungsglaubens Israels*, TLZ 93 (1968), 1-12.

Trito-Izajasz powracających z niewoli nazywa „wybranymi” (Iz 65,9.15.22). Dla obu proroków nowy początek po powrocie z niewoli jest interpretowany jako „nowe” wybranie¹⁴.

2. Teologia wybrania – Bóg „wybierający”

Fundamentem i źródłem przekonania o wybraniu Izraela jest inicjatywa Boga. To sam Bóg podjął decyzję o wybraniu dla siebie ludu Izraela i tylko On wielokrotnie to okazywał w historii swojego narodu. Jak słusznie zauważa T.C. Vriezen, w tradycji biblijnej wybranie w sensie teologicznym jest zawsze działaniem Boga, a jako urzeczywistnienie Jego łaski wobec Izraela jest również zadaniem nadanym swemu ludowi¹⁵. Tę prawdę wyraża wiele tekstów biblijnych. Na szczególną uwagę zasługują dwa teksty znajdujące się w *Księdze Powtórzonego Prawa*, w których wyrażenie „ciebie wybrał (*bāchar*) JHWH” staje się formułą wiary¹⁶. W obu tekstach niemal w identycznym brzmieniu uwypukla się prawdę o inicjatywie Boga w odniesieniu do wybrania:

„Bo ty jesteś ludem świętym dla JHWH, Boga twego, **ciebie wybrał JHWH, Bóg twój**, abyś stał się ludem będącym Jego szczególną własnością spośród wszystkich narodów, które są na powierzchni ziemi” (Pwt 7,6).

„Bo ty jesteś ludem świętym dla JHWH, Boga twego, **i ciebie wybrał JHWH**, abyś stał się ludem będącym Jego szczególną własnością spośród wszystkich narodów, które są na powierzchni ziemi” (Pwt 14,2).

W tych dwóch tekstach autor z emfazą podkreśla, że to Bóg wybrał Izraela w tym celu, aby mógł stać się Jego szczególną własnością. Poprzez stwierdzenie, że Bóg „wybrał” Izraela została wyrażona wolna i niczym nieograniczona decyzja Boga, która wpływa z Jego suwerennej i najwyższej władzy nad wszystkim, co

¹⁴ Zob. H.D. Preuss, *Old Testament Theology*, s. 34-35; J. de Fraine, *Erwählung*, w: H. Haag (red.), *Bibel-Lexikon*, Leipzig 1970, s. 425; D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 438-440.

¹⁵ Zob. T.C. Vriezen, *Die Erwählung Israels nach dem Alten Testament*, s. 109.

¹⁶ Zob. G. Quell, *eklegomai*, *B. Election in the Old Testament*, w: TDNT IV, s. 159.

stworzył¹⁷ W Pwt 10,14-15 stwierdza się, że chociaż własnością Boga jest cały wszechświat i wszyscy jego mieszkańcy, to jednak wybrał On jedynie Izraela:

„¹⁴Oto do JHWH, Boga twojego, należą niebiosa i niebiosa najwyższe, ziemia i wszystko, co jest na niej. ¹⁵Tylko w ojcach twoich **miał upodobanie JHWH miłując** ich; i **wybrał** ich potomstwo po nich – was – spośród wszystkich narodów, jak jest dzisiaj”

Wybranie Izraela jest więc decyzją będącą wyrazem absolutnie wolnej woli Boga. Jest łaską i darem Boga dla swego ludu. Głównym i zarazem jedynym powodem wybrania jest miłość Boga do Izraela oraz wierność obietnicom, które On złożył jego przodkom. Bóg umiłował najpierw „ojców”, a więc patriarchów, a ze względu na nich miłuje również ich potomków, czyli lud Izraela. Po wzmiance o wybraniu i szczególnym statusie Izraela jako jego konsekwencji (Pwt 7,6-8) autor zachęcając do uwierzenia i uznania Boga jako jedynego Pana stwierdza: „Uznaj więc, że JHWH, Bóg twój, jest Bogiem, Bogiem wiernym, zachowującym przymierze i łaskę do tysięcznego pokolenia względem tych, którzy Go miłują i strzegą Jego praw” (Pwt 7,9). Bóg jest tutaj określony jako „wierny (*ne'ēmān*)”, a więc jako Ten, na którym można polegać i komu można w pełni zaufać, ponieważ On dotrzymuje złożonych przez siebie obietnic¹⁸.

Miłość Boga jest wyrażona za pomocą dwóch określeń. Pierwszym z nich jest czasownik *chāšzaq*, który oznacza „przyłgnąć; trzymać się mocno (kogoś, czegoś); mieć upodobanie (w kimś, czymś); pragnąć; kochać” Stwierdzenie, że Bóg „tylko w ojcach twoich miał upodobanie (*chāšzaq*)” (Pwt 10,15) oznacza, iż zwrócił się On i umi-

¹⁷ Zob. W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 45.

¹⁸ Zob. A. Jepsen, *āman, etc.*, w: TDOT I, s. 195; D.L. Christensen, *Deuteronomy 1-11* (WBC 6A), Dallas 1991, *ad loc.* (wersja CD-ROM). Warto zauważyć, że określenie Boga jako „wiernego” za pomocą hebrajskiego terminu *ne'ēmān* (imiesłów czasownika w koniugacji nifal) nie jest częsty w Biblii Hebrajskiej (zob. Iz 49,7; por. Jr 42,7). Znacznie częstsze jest używanie w odniesieniu do Boga rzeczownika *ēmet*, „prawda, wierność, zaufanie, stałość”, zob. A. Jepsen, *āman, etc.*, s. 313-316. Obydwa te terminy pochodzą od tego samego rdzenia, mianowicie *'-m-n*, który wyraża myśl o stałości, prawości, wierności, niezawodności.

łował patriarchów, jedynie z nimi zapragnął wejść w osobiste relacje przyjaźni i oddania. Ten sam czasownik w kontekście mówienia o powodzie wybrania Izraela przez Boga pojawia się w Pwt 7,7-8:

„⁷ Nie z powodu waszej liczebności wśród wszystkich narodów w was **miał upodobanie** JHWH, ale **wybrał** was, gdyż jesteście najmniejszym spośród wszystkich narodów. ⁸ Ponieważ JHWH **obdarzył was miłością** i chce dochować przysięgi, którą złożył ojcom waszym; JHWH wyprowadził was mocną ręką i wyzwolił ciebie z domu niewoli, z ręki faraona, króla Egiptu”

Drugim terminem określającym miłość Boga do Izraela jest rdzeń *'-h-b* oznaczający miłość, który występuje w formie czasownikowej *'āhab*, „miłować” (Pwt 10,15) oraz jako rzeczownik *'ahābāh*, „miłość” (Pwt 7,8). Warto zauważyć, że w obu tych tekstach czasownik *chāšaq*, „mieć upodobanie; kochać” występuje w paralelizmie do czasownika „miłować” i rzeczownika „miłość”. Co więcej, w obu przypadkach upodobanie Boga względem Izraela poprzedza Jego miłość. Innymi słowy, pragnienie Boga, aby nawiązać z Izraelem bliską i jedyną w swoim rodzaju zażyłość, stało się bezgraniczną i niczym nie zasłużoną miłością jaką Bóg obdarzył swój lud. Autor biblijny ukazuje działanie Boga względem Izraela niejako w trzech „etapach”, a mianowicie upodobanie – miłość – wybranie. Należy zwrócić uwagę na fakt, że miłość Boga realizująca się w wybraniu Izraela nie jest pojęciem abstrakcyjnym i statycznym, ale wyraża się ona w sposób dynamiczny w konkretnych działaniach w historii¹⁹ Bóg okazuje swoją miłość w swoim postępowaniu wobec Izraela, a więc poprzez powołanie patriarchów, wyprowadzenie z niewoli egipskiej i przymierze na Synaju, a wreszcie przez wybranie ludu Izraela ze względu na obietnice złożone jego przodkom. Ta myśl została podjęta również w Pwt 4,37: „Ponieważ umiłował ojców twoich i wybrał ich potomstwo po nich i wyprowadził cię z Egiptu sam ogromną swoją potęgą” W ten sposób wybranie jest postrzegane przez autora deuteronomicznego jako absolutny akt łaski, który jest spowodowany niezba-

¹⁹ Zob. J. Bergman, A.O. Haldar, G. Wallis, *'āhabh, etc.*, w: TDOT I, s. 104-105; H.D. Preuss, *Old Testament Theology*, s. 37.

daną miłością Boga do Izraela. Na tym polega tajemnica wybrania. Bóg wybrał, ponieważ umiłował – nic nie można w tym względzie dodać ani niczego więcej wyjaśnić²⁰.

W tym samym czasie, gdy krystalizuje się deuteronomiczne dzieło historyczne, a więc w czasie niewoli babilońskiej, działa prorok Deutero-Izajasz, który również podejmuje temat wybrania Izraela przez Boga. Jednak jego nauka w tym względzie jest nieco odmienna, a ściślej prorok koncentruje się na innym zagadnieniu dotyczącym wybrania. Interesuje go przede wszystkim przyszłość Izraela i w tym kontekście podejmuje temat wybrania Izraela. W Iz 41,8-13 lud wybrany przez Boga jest nazwany Izraelem / Jakubem, a następnie potomstwem Abrahama. Nowością jest nazywanie Izraela przez Boga „moim sługą” (Iz 41,9; 44,21; 45,4). Warto zauważyć, że termin „sługa” jest w ideologii królewskiej paralelny do słowa „wybrany”. W ten sposób Deutero-Izajasz wiąże koncepcję wybrania króla z wybraniem Izraela, co widać zwłaszcza w Iz 55, 3-5, gdzie łaski obiecane Dawidowi są przeniesione na cały lud²¹. Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że Deutero-Izajasz wiąże wybranie Izraela nie tylko z Abrahamem, ale odnosi je do dzieła stworzenia: „Wysławiać Mnie będą zwierzęta polne, szakale i strusie, gdyż na pustyni dałem wodę, strumienie na pustkowiu, aby napoić mój lud wybrany. Lud ten, który utworzyłem sobie będzie opowiadać moją chwałę” (Iz 43,20-21). Ta wypowiedź znajduje się w kontekście wypowiedzi, w której przyszły powrót z niewoli babilońskiej stanie się podobny do wyjścia z Egiptu. Jednakże słowa „lud ten, który utworzyłem sobie” odnoszące się do Izraela jako ludu wybranego oznaczają nie tylko początki narodu związane z wydarzeniami Wyjścia i przymierza na Synaju, ale mogą również odnosić się do dzieła stworzenia. Wskazuje na to użyty tutaj czasownik *jācar*, „uformować, stworzyć, ulepić”, który jest używany w odniesieniu do stwórczej działalności Boga (np. Rdz 2,7; Iz 42,6; 43,7; 45,9; Jr 1,5; 10,16; 51,19)²². Deutero-Izajasz przestrzega, aby nie skupiać się jedynie na wydarzeniach z przeszłości, które już

²⁰ Zob. G. Quell, *eklegomai*, B. *Election in the Old Testament*, w: TDNT IV, s. 168; H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 217; F. Mussner, *Traktat o Żydach (Kościół a Żydzi i judaizm*, s. 4), tł. J. Kruczyńska, Warszawa 1993, s. 28.

²¹ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 220.

²² Zob. L. Stachowiak, *Księga Izajasza II-III 40-66. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz, ekskursy* (PŚST IX/2), Poznań 1996, s. 125.

przeminęły (zob. Iz 43,18), ponieważ Bóg czyni coś nowego (por. Iz 43,19), a w nawiązaniu do wybrania Izraela (zob. Iz 44,2) obiecuje zbawienie swojemu ludowi (por. Iz 44,3-4). Innymi słowy, świadomość wybrania – szczególnej więzi Boga z Izraelem – jest fundamentem nadziei na wspaniałą przyszłość, która czeka lud Izraela²³.

W tradycji biblijnej nie ma konkretnej odpowiedzi na pytanie, z jakiego właściwie powodu Bóg umiłował i wybrał patriarchów, szczególnie Abrahama. Podobnie nie mówi się wprost o tym, dlaczego Izrael został w ten sposób wyróżniony spośród wszystkich narodów, chociaż nie był od nich ani lepszy, ani większy, ani też liczniejszy. W *Księdze Powtórzonego Prawa* kilkakrotnie podkreśla się prawdę, że Izrael niczym nie zasłużył sobie na wybranie. W Pwt 7,7 autor stwierdza, że Izrael nie przewyższa liczebnością innych narodów, wręcz przeciwnie jest z nich najmniejszy. W Pwt 9,6-7 podkreśla się brak odpowiednich dyspozycji moralnych, gdyż jest Izrael „twardego karku”, oporny względem Boga i pobudzający Go do gniewu. W orędziu Deutero-Izajasza skierowanym do Izraela Bóg zapewnia: „Ty, którego pochwyliłem na krańcach ziemi, powołałem cię z jej stron najdalszych i powiedziałem tobie: Sługą moim jesteś, wybrałem cię, a nie odrzuciłem. Nie lękaj się, bo Ja jestem z tobą; nie trwóż się, bo Ja jestem twoim Bogiem. Umacniam cię, jeszcze i wspomagam, podtrzymuję cię moją prawicą sprawiedliwą” (Iz 41,9-10). Bóg w swoich decyzjach – również wtedy, gdy chodzi o wybranie – kieruje się innymi motywami aniżeli ludzie, a Jego postępowanie jest często niezrozumiałe. W doskonały sposób ujmuje to Deutero-Izajasz przekazujący orędzie Boga, który mówi: „Bo myśli moje nie są myślami waszymi, a drogi wasze nie są drogami moimi – wyrocznia JHWH” (Iz 55,8). Stwierdzając, że powodem wybrania jest miłość Boga do Izraela autorzy biblijni zdają się sugerować, że prawdziwa przyczyna znajduje się w samym Bogu. Krótko mówiąc, Stary Testament nie może ani nie chce powiedzieć nic więcej na ten temat²⁴. Izrael może jedynie okazywać swoją wdzięczność za łaskę wybrania odpowiedzią miłością, która polega na wierności Bogu²⁵.

²³ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 220; F. Mussner, *Traktat o Żydach*, s. 24-25.

²⁴ Zob. H. D. Preuss, *Old Testament Theology*, s. 38; W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 45.

²⁵ Zob. G. von Rad, *Teologia Starego Testamentu*, s. 185.

3. Teologia wybrania – Izrael „wybrany”

Najważniejszą konsekwencją wybrania stało się ustanowienie szczególnych relacji pomiędzy Bogiem i Jego ludem. Stwierdzenie „JHWH jest Bogiem Izraela” oraz „Izrael jest ludem JHWH” należą do podstawowych i centralnych motywów teologii biblijnej Starego Testamentu²⁶. Bóg objawiający się Mojżeszowi stwierdza: „I wezmę sobie was za mój lud, i będę dla was Bogiem” (Wj 6,7), gdzie czasownik „wziąć” oznacza tutaj tyle co „wybrać”. W zwięzły sposób tę prawdę ujmuje autor *Księgi Powtórzonego Prawa*: „I powiedział Mojżesz oraz kapłani lewici do całego Izraela, mówiąc: Zamilknij, Izraelu, i słuchaj, w dniu dzisiejszym stałeś się ludem należącym do JHWH, Boga twojego. Będziesz słuchał głosu JHWH, Boga twojego, i wypełniał Jego polecenia i prawa, które ja przykazuję tobie dzisiaj” (Pwt 27,9-10). Istotną rolę pełniła w tym względzie świadomość Izraela odnosząca się nie tylko do pojmowania swego specjalnego rodzaju statusu względem Boga i innych narodów, ale również obowiązków i zadań, które łączyły się z wybraniem. Wiąże się ono nie tylko z uprzywilejowaną pozycją Izraela, ale również z jego misją wobec wszystkich narodów. Innymi słowy, wybranie Boże było wyróżnieniem i uhonorowaniem Izraela i niosło za sobą określone zobowiązania.

Izrael jako lud wybrany przez Boga spośród wszystkich narodów stał się Jego „szczególną własnością” (hebr. *s^egullāh*), a więc ludem „specjalnym”, który należy tylko do JHWH (zob. Wj 19,5; Pwt 7,6; 14,2; 26,18; Ps 135[134],4; Ml 3,17). Warto zauważyć, że hebrajski termin *s^egullāh* oznacza również skarby, które są własnością króla (zob. Koh 2,8) oraz skarbiec króla Dawida (zob. 1Krn 29,3). Izrael jest więc nie tylko szczególną własnością Boga, którą nabył sobie poprzez akt wybrania, ale również Jego drogocennym skarbem, co wyraża Psalmista w następujących słowach: „JHWH wybrał (*bāchar*) sobie Jakuba, Izraela na szczególną swoją własność (*s^egullātō*)” (Ps 135[134],4)²⁷ Synonimicznym terminem jest

²⁶ F. Mussner, *Traktat o Żydach*, s. 27; D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 440; szerzej na ten temat - oprócz literatury przytoczonej w odniesieniu do wybrania - zob. J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, s. 17-62; E. Lipiński, W. von Soden, *‘am people*, w: TDOT XI, s. 176-177; A.R. Hulst, *‘am / gōy people*, w: TLOT II, s. 904-913.

²⁷ Zob. W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 45; D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 434; szerzej na ten temat E. Lipiński,

nachālāh, „dziedzictwo, własność dziedziczna”, który w Biblii Hebrajskiej bardzo często jest określeniem ludu Bożego (np. Pwt 4,20; 9,26; 1 Sm 10,1; Iz 19,25; 47,6; Jr 10,16; Mi 7,14; Ps 28[27],9; 74[73],2), jak również ziemi obiecanej (np. 1 Sm 26,19; Jr 2,7; Ps 68[67],10). Izrael jako „szczególna własność” Boga stał się Jego „dziedzictwem”. W Pwt 4,20 takie określenie ludu Bożego pojawia się w kontekście „wzięcia” sobie Izraela przez Boga jako własność, co jest synonimem wybrania: „I was zabrał JHWH i wyprowadził was z pieca do topienia żelaza, z Egiptu, abyście byli Jego własnym ludem (*‘amnachālāh*), jak to jest dzisiaj”. Termin „dziedzictwo” w odniesieniu do Izraela jako własności Boga oznacza trwały stan posiadania i wskazuje na jego trwanie bez żadnych ograniczeń. Warto zwrócić uwagę na fakt, że pojęcie dziedzictwa często pojawia się w kontekście posiadania czegoś w rodzinie, co nie może być przekazane komuś obcemu²⁸. W tym kontekście określenie Izraela jako *nachālāh*, „własności; dziedzictwa” wyraża jego bliską więź z Bogiem, która przybiera charakter więzi rodzinnych. Taka bliskość jest niekiedy w tradycji biblijnej wyrażana za pomocą terminologii rodzinnej, gdzie Izrael jest nazywany przez Boga „synem” (np. Pwt 14,1; Oz 11,1; zob. też Pwt 32,6; Iz 64,7). Innymi słowy, Izrael jest „spokrewniony” z Bogiem stanowiąc niejako Jego rodzinę²⁹.

Do tego szczególnego wyróżnienia Izraela odnosi się również jego określenie jako „lud święty” (hebr. *‘amqādōsz*). Termin „święty” nie ma tutaj znaczenia etycznego, ale oznacza oddzielenie na wyłączną własność Boga. Chodzi zatem o wyodrębnienie Izraela spośród innych narodów, o oddzielenie, separację ludu Bożego od pogańskich kultów i obyczajów. W *Księdze Kapłańskiej* Bóg przemawiający do Mojżesza wzywa do świętości: „Będziecie świętymi dla Mnie, ponieważ Ja, JHWH, jestem święty. Oddzieliłem was od innych narodów, abyście należeli do Mnie” (Kpł 20,26). Oddzielenie Izraela od narodów pogańskich oznacza uczynienie go świętym, a więc wyłączną własnością Boga. W tym sensie wybranie staje się

s^cgullā treasured possession, w: TDOT X, s. 144-148; H. Wildberger, *Jahwes Eigentumsvolk*, s. 71-79; tenże, *s^cgullā property*, w: TLOT II, s. 791-793; F. Mussner, *Traktat o Żydach*, s. 28.

²⁸ Zob. D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 438; F. Lipiński, *nāchal, nachālāh*, w: TDOT IX, s. 331; F. Mussner, *Traktat o Żydach*, s. 28.

²⁹ Zob. O. Procksch, *Theologie des Alten Testaments*, Gütersloh 1950, s. 503-505; J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, s. 19.

wydzieleniem do szczególnego sposobu życia w bliskości JHWH, co ma się wyrażać w posłuszeństwie Jego woli i przestrzeganiu Jego praw (zob. Pwt 7,6; 14,2)³⁰ Najbardziej doniosłe stwierdzenie w tym względzie znajduje się w Wj 19,5-6:

„⁵ A teraz, jeśli pilnie będziecie słuchać głosu mego i strzec mojego przymierza, wtedy będziecie moją **szczególną własnością** pośród wszystkich narodów, gdyż do Mnie należy cała ziemia. ⁶I wy będziecie dla Mnie **królestwem kapłanów i ludem świętym**”

Wprawdzie nie ma tutaj mowy o wybraniu, ale pojęciem zastępczym jest wzmianka o przymierzu. Bóg zawarł z Izraelem przymierze na Synaju i od tego momentu stał się on ludem Bożym. Przymierze ma zatem podobne konsekwencje jak wybranie, ponieważ w obu przypadkach chodzi o ustanowienie szczególnych relacji między Bogiem i Izraelem. Warto zwrócić uwagę na podkreślenie władzy Boga nad całym światem, co wyrażają słowa „gdyż do Mnie należy cała ziemia” (Wj 19,5). Chociaż cały świat należy do Boga i jest podporządkowany Jego władzy, to jednak wybrał On jedynie lud Izraela, aby ten oddawał mu chwałę poprzez wierne przestrzeganie zobowiązań płynących z przymierza. Na szczególną uwagę zasługuje to, że w tym tekście Izrael jest określony nie tylko jako „szczególna własność” Boga i „lud święty”, ale również jako „królestwo kapłanów”. Wyrażenie „królestwo kapłanów” jest wyjątkowe i w Biblii Hebrajskiej pojawia się jedynie w tym miejscu. Nawiązuje ono do wybrania Lewiego i jego potomków do sprawowania funkcji kapłańskich, a więc wydzielenia ich do pełnienia czynności kultycznych (zob. Pwt 10,8; 18,5; 1 Krn 15,2; 2 Krn 29,11; Ps 105[104],26). Wybrani przez Boga kapłani są Jego dziedzictwem i dlatego zostali przeznaczeni do całkowitego poświęcenia się służbie Bogu. Jeśli cały Izrael jest nazwany „królestwem kapłanów”, to oznacza, że powinien on jak kapłani służyć jedynie Bogu, który jest władcą całego świata. W ten sposób Izrael swoim życiem i postępowaniem ma dawać wszystkim narodom świadec-

³⁰ D. L. Christensen, *Deuteronomy 1-11, ad loc.*; A. Tronina, *Księga Kapłańska. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB. ST 3), Częstochowa 2006, s. 305; W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 45; J. Schreiner, *Teologia Starożytności*, s. 29.

two o potędze Boga oraz Jego obecności w świecie, a jednocześnie być od nich oddzielonym³¹.

W tradycji biblijnej wybranie Izraela przez Boga jest rozumiane jako specjalna powinność. Jak słusznie zauważa W. Zimmerli, Izrael jako lud wybrany przez Boga nie jest uprzywilejowanym „biernym przedmiotem” wybrania, ale zawsze jest wzywany do posłuszeństwa woli Bożej jako „aktywny podmiot”³². Ta aktywność była pojmowana jako obowiązek służby Bogu, co wyraża formuła przymierza zawartego w Sychem, gdzie Jozue przypomina wszystkie dobrodziejstwa Boga względem swego ludu wyświadczone mu w ciągu jego historii, m.in. wybranie Abrahama, wyprowadzenie z Egiptu, zajęcie Kanaanu, co prowadzi lud Izraela do złożenia obietnicy odrzucenia pogańskich kultów i służby jedynie JHWH (Joz 24,14-18):

„¹⁴A teraz, **bójcie się JHWH i służcie jemu** w nieskazitelności i w prawdzie! Oddalcie bóstwa, którym służyli ojcowie wasi po tamtej stronie rzeki i w Egipcie, a **służcie JHWH!**

¹⁵A jeśli złe w waszych oczach wydaje się służyć JHWH, **wybijcie sobie dzisiaj, komu będziecie służyć**, czy bóstwom, którym służyli ojcowie wasi po tamtej stronie rzeki, czy też bóstwom Amorytów, w których kraju zamieszkaliście. Ja sam i mój dom będziemy służyć JHWH.

¹⁶I odpowiedział lud mówiąc: Dalekie jest to od nas, aby opuścić JHWH, a służyć bóstwom innym, ¹⁷ponieważ **JHWH jest naszym Bogiem**, On wyprowadził nas i ojców naszych z ziemi egipskiej, z domu niewoli. On uczynił przed oczyma naszymi wielkie znaki i strzegł nas na każdej drodze, którą szliśmy, i wśród wszystkich ludów, pomiędzy którymi przechodziliśmy.

³¹ Zob. J. I. Durham, *Exodus* (WBC 3), Dallas 1987, *ad loc.* (wersja CD-ROM); J. Lemański, *Księga Wyjścia. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz* (NKB. ST 2), Częstochowa 2009, s. 406-407; W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 45; J. Guillet, *Wybranie*, w: STB, s. 1080-1081; A. Kuśmirek, *Zbawienie narodów w Starym Testamencie*, w: I.S. Ledwoń (red.), *Stary Testament a religie* (Biblioteka teologii religii), Lublin 2009, s. 251-252.

³² Zob. W. Zimmerli, *Old Testament Theology in Outline*, s. 46; zob. też S. Łach, *Teologiczne znaczenie wyrazu bāhar*, s. 312-313.

¹⁸I wypędził JHWH przed nami wszystkie ludy i Amorytów, którzy mieszkali w tym kraju. My również będziemy służyć JHWH, bo On jest naszym Bogiem”

Według tego tekstu służba JHWH ma wypływać z bojaźni Bożej, która oznacza szacunek i respekt jaki Izrael powinien odczuwać wobec swego Boga, a co za tym idzie okazywać posłuszeństwo Jego woli. Warto zauważyć, że w tym tekście Izrael zostaje zobowiązany do wyboru pomiędzy służbą prawdziwemu Bogu lub też pogańskim bóstwom (w. 15). Wybór dokonany przez lud Izraela, aby służyć Bogu, staje się odpowiedzią na uprzednie wybranie dokonane przez Boga, dzięki któremu stał się on Jego własnością i przedmiotem szczególnej troski (zob. także Pwt 30,19-20; Ps 119[118],30.173; por. Sdz 10,14-16). Autor podkreśla, że w ciągu całych dziejów Izraela Bóg opiekował się nim i „strzegł na każdej drodze” (w. 17), a więc w każdej okoliczności. Aż dwukrotnie pojawia się tutaj formuła „JHWH jest naszym Bogiem” (ww. 17.18), która w tradycji biblijnej jest wyrazem przekonania Izraela o jego wybraniu.

W podobny sposób wybranie jest związane z przymierzem na Synaju w narracjach odnoszących się do tego wydarzenia. Specjalny status Izraela jako „ludu należącego do JHWH” zobowiązuje go do posłuszeństwa woli Boga, która została objawiona w przykazaniach i prawach (zob. Wj 20-23), które naród wybrany uznaje i podejmuje się je wypełniać (por. Wj 24,3-8). Warto zauważyć, że w *Księdze Powtórzonego Prawa* niemal w każdym tekście, gdzie pojawia się pojęcie wybrania Izraela, równocześnie znajduje się zachęta do posłuszeństwa Bogu (np. Pwt 7,6-11; 10,12-20; 14,1-2; zob. też 26,17-19)³³ Wszystkie obowiązki Izraela płynące z jego wybrania przez Boga autor *Księgi Powtórzonego Prawa* streszcza niejako w słowach, które Mojżesz kieruje do ludu:

„¹² A teraz, Izraelu, czego żąda od ciebie JHWH, Bóg twój? Tylko tego, abys bał się JHWH, Boga twego, abys chodził wszystkimi Jego drogami, abys miłował Go, i abys służył JHWH, Bogu twemu, z całego swojego serca i z całej swej duszy,¹³ abys strzegł poleceń JHWH i Jego praw, które ja ci podaję dzisiaj dla twego dobra” (Pwt 10,12-13).

³³ Zob. D. Patrick, *Election (Old Testament)*, w: ABD II, s. 438; S. Wypych, *Pięcioksiąg*, s. 177-178.

Wybranie jest darem Boga, na który Izrael niczym nie zasłużył. Ale z tego daru wypływają nie tylko przywileje, ale również obowiązki. Wybranie przypomina więc Izraelowi zarówno o łasce, jak i o odpowiedzi na nią³⁴.

W tradycji biblijnej koncepcja wybrania często jest pojmowana jako obowiązek dawania świadectwa o Bogu, ale także jest ona ukazywana jako szczególnego rodzaju misja Izraela wobec narodów pogańskich. W tych kategoriach o wybraniu najwyraźniej wypowiada się Deutero-Izajasz³⁵. W Iz 43,10 Bóg za pośrednictwem proroka zwraca się do swego ludu w następujący sposób:

„Wy jesteście **moimi świadkami** – wyrocznia JHWH – i **moimi sługami**, których **wybrałem**, abyście poznali i uwierzyli Mi, jak również zrozumieli, że tylko Ja istnieję”

W tym tekście wybranie również oznacza konkretne obowiązki. Ci, których wybrał Bóg, są nie tylko świadkami – jak często w innych miejscach Biblii – ale są również sługami. Obowiązkiem Izraela jako „sługi JHWH” wśród narodów jest posłuszeństwo wobec woli Boga, ale także dawanie świadectwa w przeciwnościach, w ponoszonych cierpieniach, a nawet śmierci (zob. Iz 53,10-12)³⁶.

Podsumowanie

Koncepcja wybrania obecna w teologii biblijnej Starego Testamentu posiada fundamentalne znaczenie dla lepszego zrozumienia działania Boga wobec Izraela oraz postawy ludu wybranego, która staje się odpowiedzią na tę Bożą inicjatywę. Podstawowym terminem wyrażającym myśl o wybraniu jest hebrajski czasow-

³⁴ Zob. J. Schreiner, *Teologia Starego Testamentu*, s. 29.

³⁵ Zob. F. Mussner, *Traktat o Żydach*, s. 25.

³⁶ Zob. H. Wildberger, *bhr to choose*, w: TLOT I, s. 220-221. W sprawie identyfikacji „sługi JHWH” w Iz 42-53 istnieją różne opinie uczonych. Generalnie przeważają dwie hipotezy, a mianowicie jest on ujmowany bądź jako zbiorowość (tj. Izrael), bądź jako postać indywidualna (tj. reprezentant narodu, Mesjasz); szerzej na ten temat zob. np. J. Paściak, *Izajasz wieszczem Chrystusa* (*Attende Lectio*ni, 12), Katowice 1987, s. 83-142; L. Stachowiak, *Księga Izajasza II-III*, s. 343-354.

nik *bāchar*, „wybierać” Chociaż pełne opracowanie teologiczne pojęcia wybrania znajduje się w tzw. Deuteronomicznym dziele historycznym oraz u proroka Deutero-Izajasza, a więc przypada na okres niewoli babilońskiej, to jednak o wybraniu jest mowa w tradycjach znacznie wcześniejszych. Stary Testament wypowiada się na temat wybrania w kontekście wydarzeń historycznych, tj. wyjścia z Egiptu, przymierza na Synaju, zajęcia Kanaanu, jak również w odniesieniu do osób, m.in. patriarchów (zwłaszcza Abrahama), królów (Saula, Dawida i jego dynastii) oraz kapłanów. Wybranie jest darem Boga wyrażającym szczególną relację istniejącą pomiędzy Izraelem a Bogiem i narodami pogańskimi, a także obliguje naród wybrany do posłuszeństwa woli Bożej wyrażonej w przykazaniach oraz do dawania świadectwa o potędze Boga wobec całego świata.

Summary

The idea of God's election of Israel is one of the most important themes of the Old Testament. The word *bāchar* („to elect”) has become a technical term in the biblical theology for „election”. The concept of Israel's election is present in a comprehensive theological formulation in Deuteronomy and Deutero-Isaiah. The idea of election, however, is ancient. „Election” refers to a historical action of God. This activity of God's election is present in several spheres, namely, the exodus, the patriarchs (esp. Abraham), the kings (Saul, David and his dynasty), Jerusalem and the priesthood. In the Old Testament the election of Israel is always the action of God, of his grace, and contains a mission for the chosen nation. God's election of Israel is manifested in the people's distinctive identity as well as God's deeds. Israel became the people of God through his election. Hence, Israel's unique status entails the obligation to obey God's will. This will is enunciated in the laws and commandments which are delivered to the people.